

УДК 378.18: 004.9

Мицик Ганна Михайлівна

кандидат педагогічних наук, доцент, доцентка кафедри прикладної психології та логопедії
Бердянський державний педагогічний університет, м. Бердянськ, Україна
ORCID ID 0000-0002-4989-416X
kolibri07s@ukr.net

Пришляк Михайло Іванович

кандидат юридичних наук, доцент кафедри правознавства
Енергодарський інститут державного та муніципального управління ім. Р.Г.Хеноха
«Класичного приватного університету», м. Енергодар, Україна
ORCID ID 0000-0001-9906-7384
4kdc21@gmail.com

ВИКОРИСТАННЯ ПОТЕНЦІАЛУ СТУДЕНТСЬКОГО САМОВРЯДУВАННЯ У ФОРМУВАННІ ТА РОЗВИТКУ ЦИФРОВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ СПЕЦІАЛЬНОЇ ОСВІТИ

Анотація. У статті досліджено роль студентського самоврядування у формуванні та розвитку цифрової компетентності майбутніх учителів спеціальної освіти. Акцентовано увагу на актуальності використання інформаційно-комунікаційних технологій в освіті: наданні дистанційно корекційно-розвиткових послуг дітям з особливими освітніми потребами, забезпеченні підтримки інклюзивного навчання. Наведено результати онлайн опитування, якими підтверджена зацікавленість майбутніх учителів спеціальної освіти у підвищенні рівня своєї цифрової компетентності. Висловлена думка щодо необхідності пошуку закладами вищої освіти нових підходів до оптимізації навчального процесу відповідно до сучасних вимог; дієвих способів її формування та поглиблення. Обґрунтована можливість використання в якості одного з інструментів формування та поглиблення цифрової компетентності майбутнього вчителя спеціальної освіти потенціалу студентського самоврядування. Викладене власне бачення автора щодо його вагомості у підтримці наскрізного характеру процесу формування та поглиблення цифрової компетентності майбутніх учителів спеціальної освіти. Зазначено, що важливою в цьому контексті є творча співпраця органів студентського самоврядування та науково-педагогічних працівників кафедри закладу вищої освіти, що забезпечує підготовку майбутніх учителів спеціальної освіти. Свого детального опису отримали форми участі студентського самоврядування у формуванні та поглибленні цифрової компетентності майбутніх учителів спеціальної освіти. Запропоновано створення простору для неформальної освіти на рівні спеціальності 016 Спеціальна освіта – ЦифроХаб, з можливістю проведення в його межах безкоштовних онлайн заходів з метою формування та поглиблення цифрової компетентності студентів у позанавчальний час. Деталізовано змістове наповнення івентів в авторській збірці «Handbook: керівництво з формування цифрової компетентності». Розроблено путівник з цифровими інструментами для початківців – «Guide для початківців: упевнений юзер у цифровому світі».

Ключові слова: інформаційно-комунікаційні технології; цифрова компетентність; спеціальна освіта; учитель спеціальної освіти; студентське самоврядування; освітній процес.

1. ВСТУП

Постановка проблеми. Закон України «Про вищу освіту» від 17.01.2002 р. № 2984-III (втратив чинність) на рівні ст. 54 закріпив право здобувачів вищої освіти обирати навчальні дисципліни за спеціальністю в межах, передбачених освітньо-професійною програмою підготовки та робочим навчальним планом. У Законі України «Про вищу освіту» від 01.07.2014 р. № 1556-VII (п. 15 ч. 1 ст. 62) таке право набуло вже більш розгорнутого і конкретизованого змісту. Зазначено, що вибір навчальних

дисциплін у межах, визначених відповідною освітньою програмою та навчальним планом, має становити не менш 25 відсотків загальної кількості кредитів ЄКТС, передбачених для даного рівня вищої освіти. Водночас здобувачі певного рівня вищої освіти мають право обирати навчальні дисципліни, що пропонуються для інших рівнів вищої освіти, за погодженням з керівником відповідного факультету чи підрозділу. Наявність вказаної норми дозволяє здобувачу вищої освіти брати активну участь у формуванні індивідуальної освітньої траєкторії, корегувати своє навчання, в окреслених межах орієнтувати себе на вивчення тих навчальних дисциплін, які здатні забезпечити набуття необхідних для нього в майбутньому компетентностей. Реалізація наданого права свідчить про небайдужість здобувача вищої освіти до свого майбутнього. Він хоче бути підготовлений до нього і відчувати себе впевнено, незважаючи на всі мінливості, пов'язані з професією. Очевидно, що для людини інформаційного суспільства майбутнє стає однією з головних цінностей. Володіння в такому суспільстві інформаційно-комунікаційними технологіями, по суті, є другою грамотністю, що підвищує інтелектуальні і творчі здібності людини, робить її більш конкурентоспроможною.

Дійсно, у час швидкого розвитку цифрового світу інформаційно-комунікаційні технології стрімко проникають у всі сфери життєдіяльності людини. Спеціальна освіта не є винятком. Їх використання відкриває нові можливості для навчання без часових та територіальних обмежень, забезпечення підтримки інклюзивного навчання, його персоналізації та індивідуалізації, рівного доступу до навчальних ресурсів та діяльності для всіх осіб з особливими освітніми потребами [1]. Із затвердженням наказу Міністерства освіти та науки України (далі – МОН України) від 08.09.2020 р. № 1115 Положення про дистанційну форму здобуття повної загальної середньої освіти розвіявся існуючий скептицизм щодо можливого використання інформаційно-комунікаційних технологій для проведення (надання) корекційно-розвиткових занять (послуг) для осіб з особливими освітніми потребами дистанційно. В умовах карантинних обмежень, пов'язаних з пандемією COVID-19, можливості таких технологій, на наше переконання, цілком виправдали себе, забезпечуючи отримання якісної та доступної освіти без загрози для життя та здоров'я учасників освітнього процесу. У ситуації, що склалася, підкреслимо безальтернативність інформаційно-комунікаційних технологій, що дають можливість реалізувати процес дистанційного навчання, і в період дії в Україні воєнного стану. Наразі спостерігаємо тенденції, що дедалі більше вітчизняних учителів спеціальної освіти вдаються до спроб впровадження закордонної практики їх використання для оцінки, діагностики та корекції порушень мовлення та інших нозологій. У деяких країнах така практика отримала назви: «телемедицина» [2], «телереабілітація» [3], «телепрактика» [4]. Організація корекційно-розвиткової роботи в такій формі виправдовує себе: вона більш гнучка порівняно з традиційною формою роботи та ефективна при роботі на значних територіальних відстанях [5].

З огляду на процеси, що відбуваються в суспільстві, дещо змінюється й традиційна роль учителя спеціальної освіти, яка не обмежується тільки корекційно-педагогічною діяльністю і потребує нових професійних навичок. Зокрема він повинен уміти критично і творчо використовувати засоби цифрових технологій для реалізації освітньо-корекційних завдань відповідно до можливостей, потреб й очікувань, фізичних, когнітивних і вікових особливостей дітей з освітніми труднощами; адаптувати до цього свої педагогічні технології. Реалії сьогодення вказують на ще одну обставину, яка зумовлює таку необхідність. Це зміна способів пізнання світу поколінням альфа. Воно вже не уявляє себе без Інтернету та смартфонів (планшетів, комп'ютерів). І на це не можна не зважати. За рівнем володіння інформаційно-комунікаційними технологіями вчитель не може поступатися у цьому своїм вихованцям. Це змушує його вдатися до змін в усталених методичних та корекційних практиках, зважаючи на інтереси та захоплення

дітей; створення ефективної моделі поєднання цифрових технологій з традиційними методами навчання, зорієнтованої на реалізацію корекційних, освітніх, розвиваючих та пропедевтичних завдань.

Відтак перед педагогічними закладами вищої освіти постає нагальна потреба у формуванні та поглибленні цифрової компетентності майбутнього вчителя спеціальної освіти як невід'ємного складника його професійної підготовки. Сприятим цьому, на наше переконання, можуть вибіркові навчальні курси, які мають бути на рівні освітньо-професійної програми та відповідним чином забезпечені, передусім у навчально-методичному сенсі; IT-інфраструктура закладу, кросплатформовий (наскрізний) характер впровадження інформаційних технологій, реалізація завдань практики, курсових проєктів тощо. У контексті наведеного на особливу наукову увагу заслуговує проблема використання потенціалу студентського самоврядування у цьому процесі. Відповідно до Закону України «Про вищу освіту» від 01.07.2014 р. зазначена громадська інституція покликана не тільки організовувати дозвілля, оздоровлення та побут здобувачів вищої освіти, але й брати участь в обговоренні та вирішенні питань удосконалення освітнього процесу. Серед іншого перспективною у напрямі формування та поглиблення цифрової компетентності майбутнього вчителя спеціальної освіти ми вважаємо співпрацю органів студентського самоврядування з науково-педагогічними працівниками кафедр закладу вищої освіти, що забезпечує їх підготовку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. До питань цифрової компетентності, її опису, визначення критеріїв оцінки та рівнів сформованості, перспектив та допустимих меж застосування сучасних цифрових технологій в освіті у своїх наукових працях звертались вітчизняні та закордонні вчені: В. Ю. Биков, О. П. Буйницька, В. П. Вембер, І. П. Воротнікова, М. А. Гладун, І. В. Іванюк, А. Б. Кочарян, О. Г. Кузьмінська, Н. В. Морзе, О. В. Овчарук, О. М. Спірін, L. Bonini, A. Ferrari, J. Janssen, K. Pannekeet, Y. Punie, M. Rauseo, P. Sloer та інші. З погляду дослідниці О. В. Овчарук, актуальним є формування достатнього рівня цифрової компетентності в учителів, перед якими стоїть «важливе завдання – підготувати учнів не лише до викликів та життя у фізичному світі, але й до життя та використання цифрового простору» [6, с. 2].

У Європейській рамці цифрової компетентності для освітян зазначено, що цифрова компетентність педагогів виражається не лише в їх здатності використовувати цифрові технології для покращення викладання, а й для професійної взаємодії з колегами, учнями/вихованцями, батьками та іншими зацікавленими сторонами, для їх індивідуального професійного розвитку, а також для впровадження інновацій у професійну діяльність [7, с. 19]; сприяння розвитку цифрової компетентності в учнів [7, с. 16]. За цих умов, як стверджують A. Cattaneo, L. Bonini, M. Rauseo, учитель виступає в ролі цифрового фасилітатора – експерта, який сприяє впровадженню цифрових інновацій в освітній процес закладів освіти [8]. Такої думки дотримувались і вітчизняні науковці (В. П. Вембер, М. А. Гладун, Н. В. Морзе [9]). На їх переконання, учитель має вміти обирати та використовувати сучасні педагогічні та інформаційно-комунікаційні технології для навчання учнів, організовувати співробітництво та комунікацію між учасниками навчального процесу; проєктувати електронні ресурси та освітнє електронне середовище, бути фасилітатором та помічником для студентів; добре розуміти та враховувати в навчальному процесі їх потреби та особливості, пізнавальні стилі навчання, нові сервіси та інструменти для ефективної співпраці, комунікації, володіти навичками ХХІ ст. [9].

З урахуванням європейської концептуально-еталонної моделі Рамки цифрових компетентностей для громадян ЄС (DigComp 2.1), Рамки для освітян ЄС (DigCompEdu), а також результатів звіту, розробленого учасниками проєкту Erasmus+ Modernization of Pedagogical Higher Education by Innovative Teaching Instruments (MoPED), українськими

вченими та практиками (І. П. Воротнікова, О. Г. Захар, Н. В. Морзе, Т. В. Нанаєва та ін.) розроблено Опис цифрової компетентності педагогічного працівника [10]. У ньому своє закріплення закріплені вимоги до структури та рівнів цифрової компетентності, необхідних для успішного здійснення професійної діяльності педагогічними працівниками в умовах розвитку цифрового суспільства. Спираючись на досягнуте, вітчизняними експертами було запропоновано проєкт концептуально-референтної Рамки цифрової компетентності педагогічних і науково-педагогічних працівників, у якому висвітлені основні сфери компетентностей та дескриптори (знання, уміння, навички, ставлення, погляди і інші особистісні якості) її компонентів. В Рамці також наголошено, що «застосування дескрипторів спрощує формування вимог до цифрової компетентності педагогічних й науково-педагогічних працівників у залежності від їх посадових обов'язків, чи виконуваних функцій» [1, с. 20].

Очевидним є той факт, що професійна діяльність учителя спеціальної освіти вирізняється своєю специфікою, з огляду на те, що ці фахівці працюють з дітьми, які потребують додаткової постійної чи тимчасової підтримки в освітньому процесі. Тож існує необхідність у наукових розвідках стосовно створення в закладах вищої освіти певних умов, які у своїй сукупності сприятимуть досягненню високого рівня сформованості цифрової компетентності майбутнього вчителя спеціальної освіти. У якості однієї з таких нами розглядається діяльність студентського самоврядування, однією з ключових функцій якого є участь в обговоренні та вирішенні питань удосконалення освітнього процесу. Незважаючи на наявний інтерес науковців до зазначеної громадської інституції (І. М. Дарманська, В. С. Демчук, Н. Ю. Лізнєва, В. М. Мокляк, К. Л. Потопа, М. І. Соловей, К. Г. Трибулькевич, Л. О. Шеїна, О. В. Язловецька), виявлено відсутність досліджень, які б стосувались з'ясування ролі органів студентського самоврядування у формуванні та поглибленні цифрової компетентності майбутніх учителів спеціальної освіти, використання їх потенціалу в цьому процесі. Як наслідок актуалізується необхідність дослідження зазначених питань, пошуку форм оптимальної співпраці органів студентського самоврядування з науково-педагогічними працівниками кафедри закладу вищої освіти, що забезпечує підготовку майбутніх учителів спеціальної освіти та критеріїв оцінювання її дієвості. В аспекті окресленого цілком виправданим є поширення серед педагогічної спільноти власних наукових напрацювань з означеної проблематики.

Мета дослідження – обґрунтувати можливість використання потенціалу студентського самоврядування у формуванні та поглибленні цифрової компетентності майбутніх учителів спеціальної освіти, пошук форм оптимальної співпраці органів означеної громадської інституції з науково-педагогічними працівниками, що здійснюють підготовку майбутніх учителів спеціальної освіти.

2. МЕТОДИКА ДОСЛІДЖЕННЯ

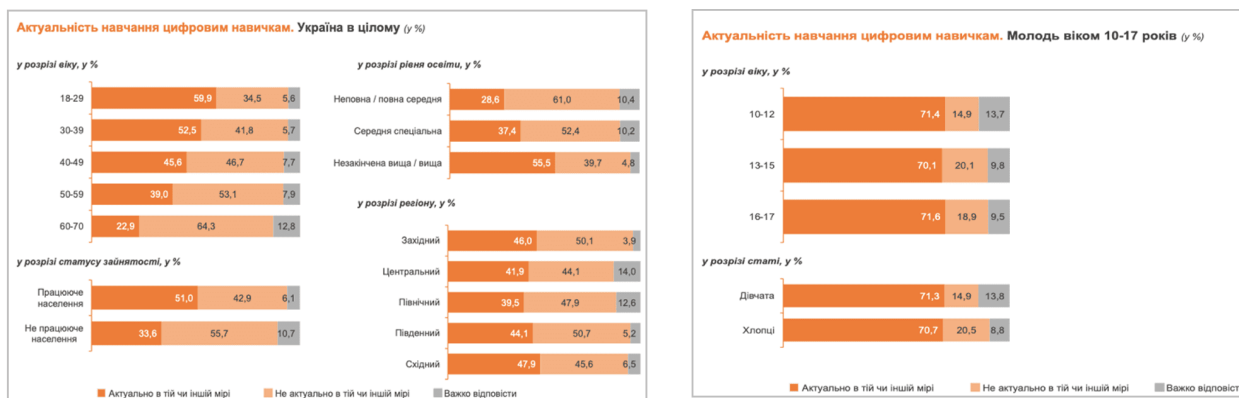
Для досягнення поставленої мети було використано наступні методи дослідження: *теоретичні* – аналіз різних поглядів науковців на проблему, що досліджується, – для вивчення стану її розробленості; *структурно-функціональний* – для виділення та характеристики з переліку ключових для професійної освіти компетентностей майбутнього вчителя цифрової компетентності, з'ясування ролі органів студентського самоврядування в її формуванні та поглибленні; *моделювання* – для пошуку форм спільної творчої співпраці органів студентського самоврядування та науково-педагогічних працівників кафедри закладу вищої освіти, що забезпечує підготовку майбутніх учителів спеціальної освіти у формуванні та поглибленні їх цифрової компетентності; *опису*, (як одного з можливих), для розвитку цифрової компетентності

у майбутніх вчителів спеціальної освіти спільного онлайн проєкту «ЦифроХаб»; *емпіричні*: опитування серед студентів спеціальності 016 Спеціальна освіта – для виявлення їх настроїв щодо зацікавленості в оволодінні цифровими навичками, підвищення рівня своєї цифрової компетентності, обґрунтування, на цій підставі, необхідності змін у професійній підготовці майбутніх учителів спеціальної освіти, формування у них цифрової компетентності; педагогічний експеримент – для аналізу стану проблеми; розробки змісту та впровадження спільних з органами студентського самоврядування онлайн заходів з метою формування і поглиблення цифрової компетентності майбутніх учителів спеціальної освіти в позанавчальний час.

3. РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Нині роботодавці потребують кваліфікованих фахівців з достатнім рівнем володіння цифровою компетентністю, таких, що «розуміють і використовують сучасні цифрові технології для професійних цілей, вміють комунікувати засобами сучасних технологій та вирішувати проблеми, обробляти, аналізувати та управляти інформаційними даними; швидко опановувати нові технології і інструменти та здатні оцінювати власний рівень компетентності та самонавчатись у цифровому суспільстві» [11, с. 10]. Підтвердженням цього є результати звіту Всесвітнього економічного форуму «Майбутнє робочих місць-2020», де висвітлені топ-10 навичок, які будуть визначати затребуваність у майбутньому фахівців на ринку праці до 2025 року. Серед абсолютно нових у його переліку навички, пов'язані з використанням технологій, моніторингом і контролем; технологічного дизайну і програмування [12]. На необхідності мати цифрову компетентність «всім індивідуумам для особистісної реалізації та розвитку, працевлаштування, соціальної інтеграції, сталого способу життя, успішного життя в мирних суспільствах, управління здоровим способом життя та активного громадянства» вказано і в Європейській довідниковій рамці ключових компетентностей [13]. У ній її визначено однією з головних серед представлених восьми. Вона передбачає «впевнене, критичне, відповідальне використання та взаємодію з цифровими технологіями для навчання, роботи, участі у суспільному житті» [13].

Варто звернути увагу і на результати, презентовані авторами проведеного у 2021 році загальнонаціонального опитування «Цифрова грамотність населення України». З *Рис. 1.* видно, що серед опитаних респондентів віком від 16 до 17 років зацікавленість у навчанні цифровим навичкам висловили 71,6% осіб [14, с. 108], від 18 до 29 років – 59,9% [14, с. 105]. У розрізі незакінченої вищої/вищої освіти навчання цифровим навичкам актуальним виявилось для 55,5% опитаних [14, с. 105].

Рис. 1. Дані звіту за результатами загальнонаціонального опитування «Цифрова грамотність населення України»

Емпіричні дані, отримані нами під час опитування серед 107 студентів IV курсу першого (бакалаврського) рівня вищої освіти (заочної та денної форм навчання) спеціальності 016 Спеціальна освіта Бердянського державного педагогічного університету, дозволили виявити таку зацікавленість і серед майбутніх учителів спеціальної освіти. Усі питання було сконцентровано в анкеті «Розвиток цифрової компетентності вчителів спеціальної освіти: вимога часу в умовах глобальної інформатизації» (посилання: <https://forms.gle/kuYrGgh6rTeaAtk9>).

На початку дослідження було з'ясовано, що переважна більшість респондентів були знайомі з поняттям «цифрова компетентність» (91,6% (98 осіб)) і тільки 8,4% (8 осіб) потребували додаткового роз'яснення цього поняття. На питання «Як Ви вважаєте, чи важливо майбутньому вчителю спеціальної освіти мати знання, уміння, навички, які необхідні для використання інформаційних технологій, виконання різних завдань, опосередкованих навчанням та майбутньою професійною діяльністю?» всі одногласно (100%) відповіли «Так». На питання, яке потребувало самооцінки за визначеними нами критеріями рівня сформованості цифрової компетентності (рис. 2а), переважна більшість (65,4% (70 осіб)) позначили його як середній, 28% (30 осіб) схильні були оцінити свій рівень як «базовий» і 6,5% (7 осіб) із загальної кількості опитаних відзначили, що мають високий рівень розвитку цифрової компетентності.

Цілком логічним був розподіл відсотків і за запитанням «Чи маєте Ви потребу в підвищенні рівня цифрової компетентності?» (рис. 2б). Із загальної кількості 15% (16 респондентів) відповіло «Ні», інша частка (85% (91 особа)) дала ствердну відповідь. Докласти до цього зусиль готові, за результатами відповідей на питання «Чи прагнете Ви розвивати свою цифрову компетентність?», 69,2% (74 респонденти), «Маю бажання, але не маю часу» відповіло 28% (30 осіб). Троє респондентів (2,8%) надало відповідь «Ні, не цікавлюся даною темою».

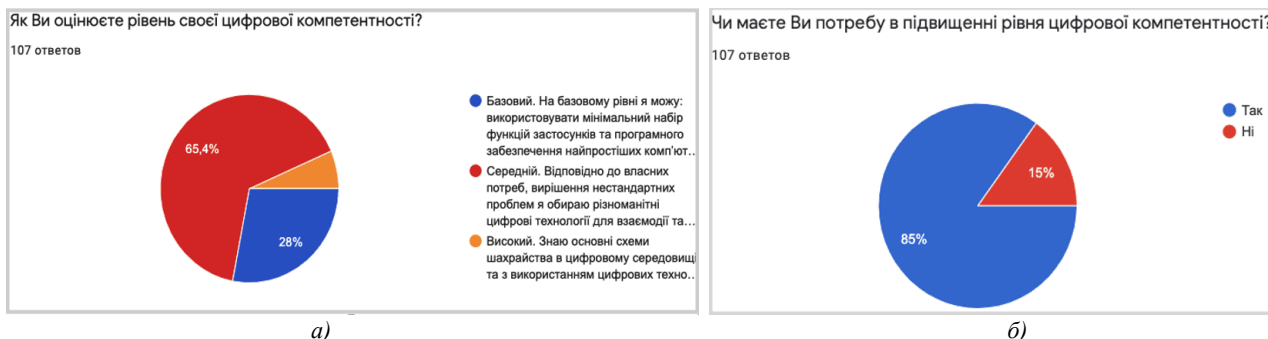

Рис. 2. Відповіді студентів на питання «Як Ви оцінюєте рівень своєї цифрової компетентності?» (а); «Чи маєте Ви потребу в підвищенні рівня цифрової компетентності?» (б)

Для пошуку ефективних шляхів розвитку цифрової компетентності респондентів у межах дослідження важливо було виявити, яким чином вони розвивають свою цифрову компетентність та який із запропонованих навчальним закладом способів формування цифрової компетентності є для них найбільш дієвим. Так, за умов множинного вибору 70,1% відповіли, що роблять це самостійно, експериментуючи з різними сервісами та інструментами; 26,2% – знаходять спеціальні курси на різноманітних освітніх платформах, 43% – здійснюють обмін досвідом з одногрупниками/колегами, 43,9% – навчаються за допомогою виконання різноманітних завдань у межах навчальних дисциплін. І лише двоє (6,5%) обрали варіант «Не розвиваю зовсім» (рис. 3а).

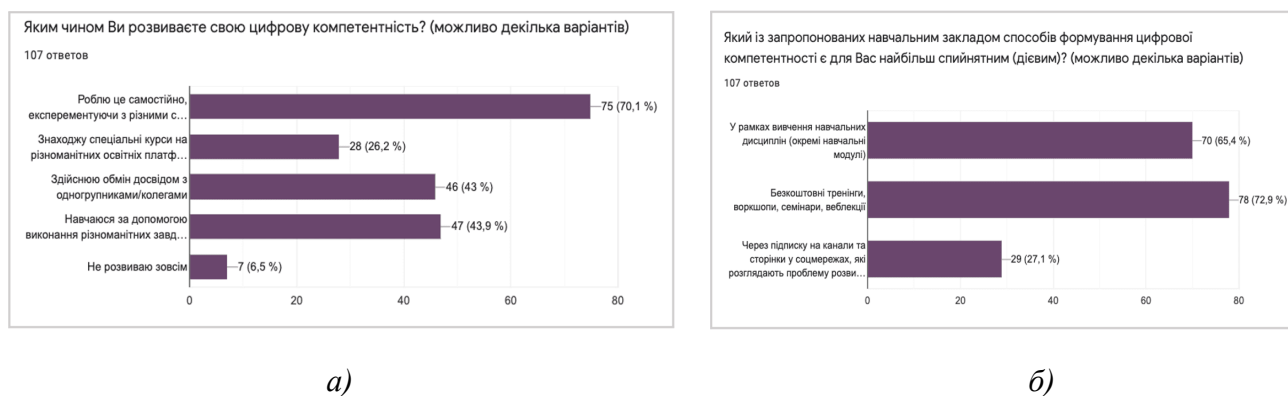

Рис. 3. Відповіді студентів на питання «Яким чином Ви розвиваєте свою цифрову компетентність?» (а); «Який із запропонованих навчальним закладом способів формування цифрової компетентності є для Вас найбільш сприйнятним (дієвим)?» (б)

Із запропонованих навчальним закладом способів формування цифрової компетентності серед найбільш дієвих переважна кількість опитаних (72,9%) обрали «безкоштовні тренінги, воркшопи, семінари, веблекції» та розвиток цифрової компетентності в межах «вивчення навчальних дисциплін» (65,4%); 27,1% – висловились за «підписку на канали та сторінки у соцмережах, які розглядають проблему розвитку цифрової компетентності» (рис. 3б).

На жаль, доводиться констатувати, що опитані студенти у своїх відповідях ніяк не пов'язують формування своєї цифрової компетентності з можливостями студентського самоврядування, незважаючи на зростаючу роль його органів в управлінні закладом вищої освіти та вирішенні питань удосконалення освітнього процесу; забезпеченні якості вищої освіти. Такому їх висновку знаходимо декілька пояснень. По-перше, у свідомості студентів спрацьовує стереотип, що студентське самоврядування носить суто формальний характер, тож, немає сенсу на нього розраховувати. По-друге, не завжди діяльність студентського самоврядування позитивно сприймається і самими закладами вищої освіти, у розумінні яких здобувачі вищої освіти мають обмежувати свої інтереси лише навчанням і не втручатися в освітній процес. По-третє, слід відзначити досить низьку громадську активність і самої студентської молоді, її небажання професійно розвиватися.

Отже, за результатами опитування з'ясовано, що студенти бажають підвищити рівень своєї цифрової компетентності. Незважаючи на створення студентським самоврядуванням Бердянського державного педагогічного університету належних умов для самореалізації особистості студента, досвід його роботи свідчить про недостатнє використання потенціалу вказаної громадської інституції у формуванні та поглибленні цифрової компетентності майбутніх учителів спеціальної освіти. Покращити становище за цим напрямком може творча співпраця органів студентського самоврядування та науково-педагогічних працівників кафедри закладу вищої освіти, що забезпечує підготовку майбутніх учителів спеціальної освіти. Студентське самоврядування організовує та координує проведення спільних освітніх заходів. За організаційною формою своєї діяльності це можуть бути студентські наукові/творчі студії, студентські студії педагогічної майстерності, онлайн проекти, у межах яких можуть проводитись різноманітні семінари, тренінги тощо. Методичну і теоретичну підтримку учасникам спільних освітніх заходів, спрямованих на поглиблення цифрової компетентності майбутніх учителів спеціальної освіти, надають викладачі-куратори. На рівні вибіркового навчальних курсів вони ж забезпечують теоретичну підготовку майбутніх учителів спеціальної освіти. Доцільним вважається залучення під керівництвом викладачів-

кураторів, в якості консультантів заходу, студентів старших курсів, переважно з тих, хто навчається на другому (магістерському) рівні вищої освіти. Таке залучення сприятиме їх становленню як вчителів спеціальної освіти за відповідною спеціалізацією.

Нагадаємо, що залежно від контингенту студентів, типу та специфіки закладу вищої освіти, згідно з Законом України «Про вищу освіту» від 01.07.2014 р. студентське самоврядування може здійснюватися й на рівні спеціальності. У ситуації, пов'язаній з поглибленням цифрової компетентності майбутніх учителів спеціальної освіти, вважаємо співпрацю органів студентського самоврядування та науково-педагогічних працівників кафедри закладу вищої освіти, що забезпечує підготовку майбутніх учителів спеціальної освіти, на вказаному рівні більш ефективною. Така співпраця не тільки розв'язує проблеми освітніх прогалин у здобувачів вищої освіти, але й визначає більш суттєві вимоги, яким має відповідати сучасний науково-педагогічний працівник. Органи студентського самоврядування сприяють навчальній діяльності студентів, створюючи відповідні умови для покращення процесу викладання, професійного зростання задіяних в ньому суб'єктів.

Спираючись на власні напрацювання у цьому напрямі, вважаємо доцільним поширення їх серед наукової спільноти. Як і будь-яка інша діяльність студентського самоврядування на рівні спеціальності 016 Спеціальна освіта (Студентський десант S016) Бердянського державного педагогічного університету, діяльність, що пов'язана з удосконаленням цифрової компетентності майбутніх учителів спеціальної освіти, вимагає відповідної її організації. Обмежень як таких на участь у цьому не існує. Вона обумовлена бажанням і потребою самих студентів. Актив органу студентського самоврядування представляє група однодумців, об'єднаних спільною ініціативою та інтересами. Саме вони позначають проблему як істотно значущу в межах освітнього процесу і докладають зусилля до її вирішення. Наступним кроком стало залучення до спільної з ними діяльності науково-педагогічних працівників випускної кафедри, які погоджуються з такою постановкою проблеми і хочуть брати участь у її вирішенні. За результатами обговорення, у співпраці було розроблено спільний онлайн проєкт, сформульовано завдання, визначені часові рамки та формат його реалізації; склад учасників проєкту та обов'язки, що за ними закріплюватимуться. Цю роботу було здійснено в межах третього етапу. Практична діяльність, пов'язана з впровадженням розробленого онлайн проєкту, проводилась на четвертому етапі. Онлайн проєкт отримав назву *ЦифроХаб* – простір для неформальної освіти і був реалізований через низку безкоштовних онлайн заходів з використанням цифрових інструментів. Проведення зустрічей з зацікавленими в цьому студентами було сплановано в позанавчальний час. Зміст івентів безпосередньо було визначено в авторській методичній збірці «Handbook: керівництво з формування цифрової компетентності» (рис. 4). Її матеріал, враховуючи рекомендації від європейських та міжнародних інституцій ([1], [7], [10]), структуровано за тематичними блоками – сферами цифрової компетентності: «Учитель спеціальної освіти в цифровому суспільстві», «Професійний розвиток», «Використання цифрових ресурсів», «Навчання та оцінювання дітей», «Формування цифрової компетентності учасників освітнього процесу». Усього було заплановано 17 онлайн зустрічей один раз на тиждень, що передбачали 45 хв. інтерактивної взаємодії у цифровому просторі. Чітко визначену мету кожного івенту було реалізовано через виконання таких видів діяльності: розв'язування проблемних питань, ситуацій (кейсів); проведення інтелектуальних розминок, цифрових вправ, шерінгу тощо. На наше переконання, такий підхід сприяв запам'ятовуванню викладеного матеріалу, його аналізу, оцінці та застосуванню при вирішенні різних навчальних завдань; узагальненню існуючого досвіду студентів та його обміну між учасниками заходу, упровадженню одержаних знань, умінь та навичок для застосування на практиці і використання в майбутній професії. Необхідною складовою

зустріччєй була рефлексія на початку (для аналізу допущених помилок чи труднощів, що виникли; усвідомлення ґрунтовності засвоєння теоретичних знань кожним учасником) та по їх завершенню.

Розуміємо можливість внесення певних змін у зміст івентів в Handbook, оскільки він є орієнтовним та, за необхідності, може бути адаптований під будь-яку аудиторію з урахуванням її вікової різноманітності та рівня базових цифрових навичок. Також припускається взаємодія з учасниками заходу в змішаному режимі онлайн/офлайн.

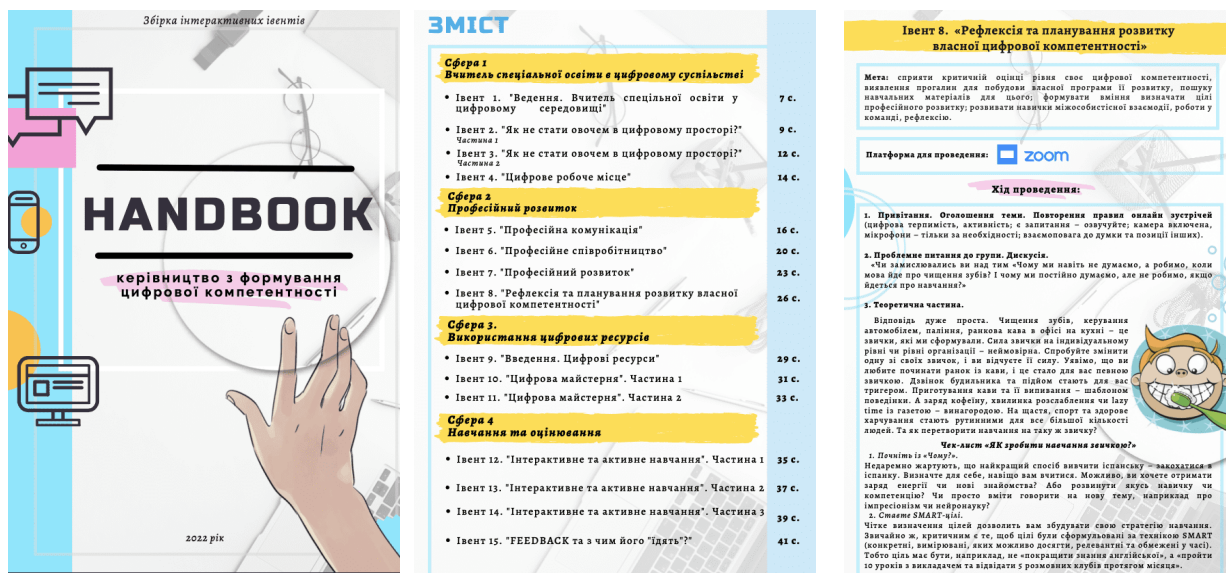

Рис. 4. Handbook: керівництво з формування цифрової компетентності

Додатково було створено путівник для освітян та студентів – «Guide для початківців: упевнений юзер у цифровому світі» (рис. 5). Під словом Guide (гайд) розуміємо невеликий довідник, що містить у собі структуровану інформацію в зручному форматі для користування. У путівнику представлені цифрові інструменти за блоками сфер їх застосування: для створення відеоресурсів та анімації, роботи з текстом, залучення аудиторії та її опитування тощо. Вважаємо, що це спрощує майбутнім вчителям спеціальної освіти (або практикуючим фахівцям) їх добір відповідно до реалізації поставлених професійних завдань. Надано опис та посилання на офіційні сайти додатків та QR-код до кожного з них (для зручності користування юзерами через гаджети). Зазначимо, що така їх систематизація та групування у Guide, у нашому випадку, є результатом спільних плідних наукових досліджень, пов'язаних з використанням інформаційних технологій в освіті; досвіду, що був накопичений протягом останніх років. Між тим, запропоновану систему класифікації не слід абсолютизувати, оскільки перелік цифрових інструментів постійно зростає та доповнюється, знаходяться й нові аналоги до тих, що представлені в Guide.

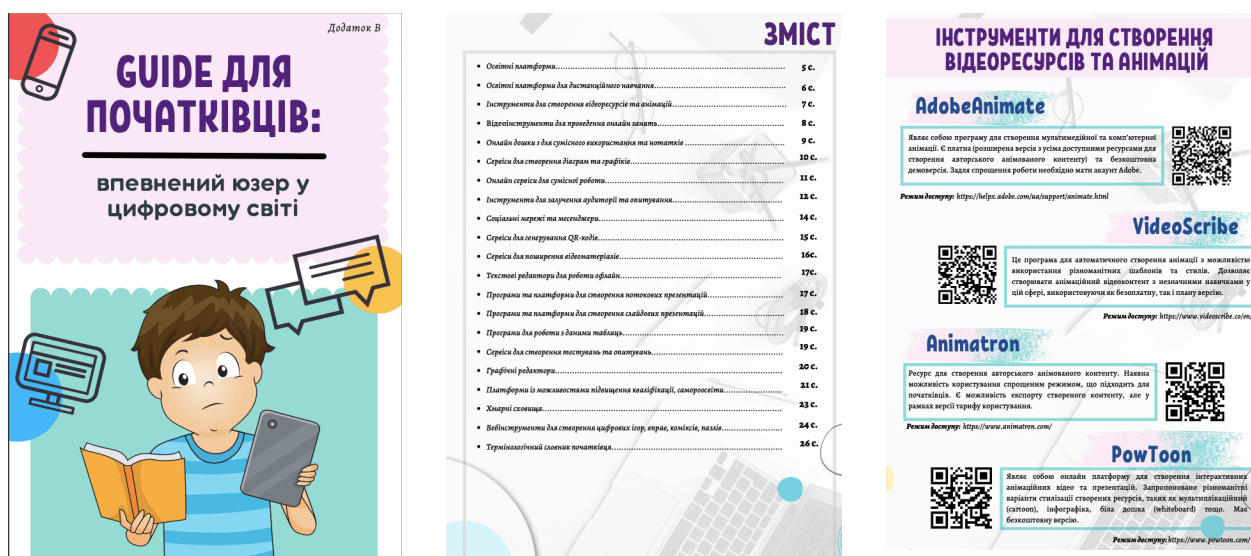

Рис. 5. Guide для початківців: впевнений юзер у цифровому світі

Критеріями результативності та ефективності такої моделі співпраці є: наявність пропозицій щодо змісту освітніх програм та збільшення частки вибіркового навчальних дисциплін у навчальному плані; форм проведення спільних освітніх заходів, безпосереднє поглиблення рівня цифрової компетентності; участь у проєкті в якості суб'єкта педагогічної діяльності; розробка власного корекційно-розвиткового контенту для навчання дітей.

Беручи до уваги результати проведеного нами опитування (рис. 3б), перспективним напрямом роботи для учасників студентського самоврядування в межах функціонування ЦифроХабу вважаємо створення та модерування Telegram- та YouTube-каналів, які розглядатимуть проблему розвитку цифрової компетентності. Підписка на них уможливить надання постійного зворотного зв'язку, перегляд відеозустрічей на YouTube тим, хто не зміг з об'єктивних причин доєднатись до Zoom; забезпечить швидкий пошук необхідної інформації та зменшить кількість проблем організаційного характеру (розповсюдження посилань на Zoom-івенти, прискорення збору даних за результатами опитувань та їх аналіз у майбутньому тощо).

4. ВИСНОВКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Отже, на основі проведеного дослідження можна зробити такі висновки. Трансформація освіти, викликана подіями, що відбуваються протягом останніх років, вимагає адаптації педагогічних працівників до нових реалій, отримання ними нових цифрових навичок в організації надання освітніх послуг онлайн. Зокрема до таких належать: пандемія COVID-19, що зумовило встановлення тривалого карантину та запровадження обмежувальних протиепідемічних заходів, чому й відбувся вимушений перехід від традиційного до дистанційного та змішаного навчання, стрімке збільшення різновидів освітніх цифрових інструментів; введення воєнного стану на території України, що зумовило вимушену міграцію населення і, як наслідок, нові виклики для учасників освітнього процесу. Учителі-логопеди та дефектологи, фахівці інклюзивно-ресурсних центрів не стали винятком. За таких обставин зросла потреба у здобутті нового досвіду роботи (щодо впевненого та критичного використання цифрових технологій) не тільки у вже працюючих фахівців освітньої сфери, але й нової генерації майбутніх учителів спеціальної освіти, які тільки розпочали здобуття вищої освіти і

планують у майбутньому працювати за фахом. Це наочно підтверджено результатами проведеного опитування серед здобувачів спеціальної освіти Бердянського державного педагогічного університету. У якості одного з інструментів формування та поглиблення цифрової компетентності майбутнього вчителя спеціальної освіти запропоновано використання потенціалу студентського самоврядування. Зазначено, що нові соціальні реалії вказують на зростаючу роль студентського самоврядування в обговоренні та вирішенні питань удосконалення освітнього процесу, дотриманні прав студентів на вибіркові дисципліни. Зваживши на те, що саме за рахунок вибіркового навчальних курсів можливе поглиблення цифрової компетентності майбутнього вчителя спеціальної освіти як невід'ємного складника його професійної підготовки, закріплення за ними такого права визнано дуже важливим. Тим самим підтверджено, що думка студентів може вплинути на роботу закладу вищої освіти і робити її за окремими напрямками більш ефективною. На підставі власного досвіду доведено, що представники студентського самоврядування здатні приймати відповідальні рішення і сприяти підвищенню професійного рівня майбутніх учителів спеціальної освіти, формуванню та поглибленню важливих для них компетентностей, зокрема цифрових. Реалізація щодо цього заходів (семінари, тренінги, ігри тощо) можлива у творчій співпраці з науково-педагогічними працівниками кафедри закладу вищої освіти, що забезпечує підготовку майбутніх учителів спеціальної освіти. Важливою у цьому процесі є роль викладача-куратора, який надає методичну і теоретичну підтримку учасникам спільних освітніх заходів, спрямованих на поглиблення цифрової компетентності майбутніх учителів спеціальної освіти; залучення в якості консультантів заходу студентів старших курсів, що сприятиме їх становленню як учителя спеціальної освіти за відповідною спеціалізацією.

Напрацьовані нами матеріали дослідження можуть бути використані під час розробки вибіркового навчальних курсів, метою яких є поглиблення цифрової компетентності, тренінгів, семінарів для майбутніх учителів спеціальної освіти, практикуючих педагогів у межах безперервного навчання, курсів підвищення кваліфікації; при написанні підручників, навчально-методичних посібників, грантових проєктів чи конкурсних студентських робіт.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

- [1] *Концептуально-референтна Рамка цифрової компетентності педагогічних і науково-педагогічних працівників. Проєкт, 2021.* [Електронний ресурс]. Доступно: <https://cutt.ly/WIEWWY0> (дата звернення: 20.01.2022)
- [2] G. Fairweather, M. Lincoln, and R. Ramsden, "Speech-language pathology telehealth in rural and remote schools: the experience of school executive and therapy assistants", *Rural and Remote Health*, vol. 17 (3), Sept.2017, doi: 10.22605/RRH4225.
- [3] D. Theodoros, "Telerehabilitation for service delivery in speech-language pathology", *Journal of Telemedicine and Telecare*, vol 14(5), pp. 221–224, July 2008. <https://doi.org/10.1258/jtt.2007.007044>
- [4] B. Kollia and J. Tsiamtsiouris, "Influence of the COVID-19 pandemic on telepractice in speech-language pathology", *Journal of prevention & intervention in the community*, vol 49(2), pp. 152–162, Apr-Jun 2021, <https://doi.org/10.1080/10852352.2021.1908210>.
- [5] A. Mytsyk and M. Pryshliak, "Telepractice in the System of Providing Correctional and Developmental Services to Children with Speech Disorders: Interaction at a Distance", *TAKSAD*, vol. 9, no. 3, pp. 94-105, Sep. 2020, <http://dx.doi.org/10.7596/taksad.v9i3.2674>.
- [6] О. В. Овчарук, "Сучасні підходи до розвитку цифрової компетентності людини та цифрового громадянства в європейських країнах", *ITLT*, вип. 76, вип. 2, с. 1–13, Квіт 2020, <https://doi.org/10.33407/itlt.v76i2.3526>.
- [7] Y. Punie and C. Redecker, "European Framework for the Digital Competence of Educators: DigCompEdu", Publications Office of the European Union, Luxembourg, 95 p., 2017.
- [8] A. Cattaneo, L. Bonini and M. Rauseo, "The "Digital Facilitator": An Extended Profile to Manage the Digital Transformation of Swiss Vocational Schools" in *Digital Transformation of Learning*

- Organizations*, D. Ifenthaler, S. Hofhues, M. Egloffstein, C. Helbig (eds), pp. 169–187, Jan 2021, https://doi.org/10.1007/978-3-030-55878-9_10.
- [9] Н. В. Морзе, В. П. Вембер, М. А. Гладун, “3D картування цифрової компетентності в системі освіти України”, *ITLT*, вип. 70, вип. 2, с. 28–42, Квіт 2019, <https://doi.org/10.33407/itlt.v70i2.2994>.
- [10] Н. В. Морзе, “Опис цифрової компетентності педагогічного працівника”, *OpenEdu*, с. 1–53, с. 1–53, Вер. 2019, doi: 10.28925/2414-0325.2019s39.
- [11] О. В. Дзябенко Інноваційні педагогічні методи в цифрову епоху: навч. посіб. Кам’янець-Подільський: ТОВ «Друкарня «Рута», 2021.
- [12] *Як реформа НУШ готує наших дітей до нових умов на ринку праці*, 2020. [Електронний ресурс]. Доступно: <https://cutt.ly/PIEEW5g> (дата звернення: 05.10.2021)
- [13] *Council recommendation of 22 May 2018 on key competences for lifelong learning* (Text with EEA relevance), 2018. [Електронний ресурс]. Доступно: <https://cutt.ly/MHdTR2E> (дата звернення: 20.01.2022)
- [14] *Цифрова грамотність населення України. Звіт за результатами загальнонаціонального опитування*, 2021. [Електронний ресурс]. Доступно: <https://cutt.ly/qIEEi0r> (дата звернення: 05.01.2022)

Матеріал надійшов до редакції 01.08.2022 р.

USING THE POTENTIAL OF STUDENT SELF-MANAGEMENT IN THE FORMATION AND DEVELOPMENT OF THE DIGITAL COMPETENCE OF FUTURE TEACHERS OF SPECIAL EDUCATION

Hanna M. Mytsyk

Candidate of Sciences in Pedagogy, Assistant Professor,
Associate Professor at the Department of Applied Psychology and Speech Therapy
Berdyansk State Pedagogical University, Berdyansk, Ukraine
ORCID ID 0000-0002-4989-416X
kolibri07s@ukr.net

Mykhailo I. Pryshliak

Candidate of Juridical Sciences, Associate Professor of Law
Energodar Institute of State and Municipal Government
of R. G. Khenokha «Classical Private University», Energodar, Ukraine
ORCID ID 0000-0001-9906-7384
4kdc21@gmail.com

Abstract. The article examines the role of student’s self-government in the process of forming and enhancing the digital competence of future special education teachers. The attention is focused on the relevance of using information and communication technologies in education: providing remote-corrective and advanced services to the children with special educational needs and providing support for inclusive education. There are results of an online survey which confirm the future teachers’ special education interest in improving of their digital competence’s level. There is an opinion which expresses the necessity of searching the new approaches to optimize the educational process by modern requirements for the higher education institutions and the effective methods of its formation and enhancement. It is justified the possibility of using it as one of the tools for forming and enhancing the digital competence for the future teacher of special education and the potential of student’s self-management. It presents the author’s vision of it as a significant place of the transversal character’s supporting in forming and enhancing the digital competence process of future special education teachers. It is noted that the creative cooperation of student self-government bodies and scientific and pedagogical workers of the higher education department which ensures the training of future teachers of special education, is considered important in this context. The forms of student’s self-government participation in the formation and enhancement of the digital competence of future special education teachers are received in their detailed description. It is proposed to create a space for non-formal education at the level of specialty 016 Special education – DigilHub with the possibility of holding free online events with the aim of forming and enhancing the digital competence of students in extracurricular activities. In the author’s collection «A handbook: a manual for the formation of the digital competence» it’s detailed the content of the

events. It's developed a guide with digital tools for beginners «A guide for beginners: a confident user in the digital world».

Keywords: information and communication technologies; digital competence; special education; special education teacher; student self-government; educational process.

REFERENCES (TRANSLATED AND TRANSLITERATED)

- [1] *Conceptual-referential framework of digital competence of pedagogical and scientific-pedagogical workers. Project*, 2021. [Online]. Available: <https://cutt.ly/WIEWWY0> (in Ukrainian)
- [2] G. Fairweather, M. Lincoln, and R. Ramsden, “Speech-language pathology telehealth in rural and remote schools: the experience of school executive and therapy assistants”, *Rural and Remote Health*, vol. 17 (3), Sept.2017, doi: 10.22605/RRH4225. (in English)
- [3] D. Theodoros, “Telerehabilitation for service delivery in speech-language pathology”, *Journal of Telemedicine and Telecare*, vol. 14(5), pp. 221–224, July 2008. doi: <https://doi.org/10.1258/jtt.2007.007044>. (in English)
- [4] B. Kollia and J. Tsiamtsiouris, “Influence of the COVID-19 pandemic on telepractice in speech-language pathology”, *Journal of prevention & intervention in the community*, vol 49(2), pp. 152–162, Apr-Jun 2021, doi: <https://doi.org/10.1080/10852352.2021.1908210>. (in English)
- [5] A. Mytsyk and M. Pryshliak, “Telepractice in the System of Providing Correctional and Developmental Services to Children with Speech Disorders: Interaction at a Distance”, *TAKSAD*, vol. 9, no. 3, pp. 94-105, Sep. 2020, doi: <http://dx.doi.org/10.7596/taksad.v9i3.2674>. (in English)
- [6] Ovcharuk O. B., “Current approaches to the development of digital competence of human and digital citizenship in european countries”, *ITLT*, vol. 76, no. 2, pp. 1–13, Apr. 2020, doi: <https://doi.org/10.33407/itlt.v76i2.3526>. (in Ukrainian)
- [7] Y. Punie and C. Redecker, “European Framework for the Digital Competence of Educators: DigCompEdu”, Publications Office of the European Union, Luxembourg, 95 p., 2017. (in English)
- [8] A. Cattaneo, L. Bonini and M. Rauseo, “The “Digital Facilitator”: An Extended Profile to Manage the Digital Transformation of Swiss Vocational Schools” in *Digital Transformation of Learning Organizations*, D. Ifenthaler, S. Hofhues, M. Egloffstein, C. Helbig (eds), pp. 169–187, Jan 2021, doi: https://doi.org/10.1007/978-3-030-55878-9_10. (in English)
- [9] N. V. Morze, V. P. Vember, and M. A. Gladun, “3D mapping of digital competency in ukrainian education system”, *ITLT*, vol. 70, no. 2, pp. 28–42, Apr. 2019, doi: <https://doi.org/10.33407/itlt.v70i2.2994>. (in Ukrainian)
- [10] N. Morze, “Description of educator’s digital competence”, *OpenEdu*, pp. 1–53, Sep. 2019, doi: 10.28925/2414-0325.2019s39. (in Ukrainian)
- [11] O. V. Dzyabenko, *Innovative pedagogical methods in the digital age: training manual*. Kamianets-Podilskyi: TOV «Drukarnya «Ruta», 2021 (in Ukrainian)
- [12] *How the NUS reform prepares our children for new conditions in the labor market*, 2020. [Online]. Available: <https://cutt.ly/PIEEW5g> (in Ukrainian)
- [13] *Council recommendation of 22 May 2018 on key competences for lifelong learning* (Text with EEA relevance), 2018. [Online]. Available: <https://cutt.ly/MHdTR2E> (in English)
- [14] *Digital literacy of the population of Ukraine. Report based on the results of a national survey*, 2021. [Online]. Available: <https://cutt.ly/qIEEi0r> (in Ukrainian)

